

6.5.2016

Dnro 4226/4/15

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Pasi Pölönen

RIKESAKON TILISIIRTOKORTISSA LAINVASTAINEN MUUNTORANGAISTUKSEN UHKA

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 29.9.2015 kirjeessään Pohjois-Savon kärjäoikeuden 27.2.2015 antamaa häntä koskevaa tuomiota - - - rikesakon vastustamista koskevassa asiassa.

Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan, onko Yhdistyneiden kansakuntien kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen (jäljempänä KP-sopimus) 14 artiklan 5 kohdan mukaista rikoksesta tuomitun muutoksenhakuoikeutta loukattu, kun kärjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Erityisesti kantelija kiinnitti huomiota siihen, että Suomi ei ole tehnyt varaumaa KP-sopimukseen, ja että sen toteutumista valvovan KP-komitean oikeuskäytännössä (mm. Mennen v. Alankomaat, nro 1797/2008) on linjattu, että mainittu artiklakohta koskee kaikenlaisia rikoksia riippumatta rikosten vakavuudesta.

Kantelija kiinnitti huomiota perustuslakivaliokunnan kantaan, jonka mukaan voimassa oleva rikoslain 2 a luvun 9 § ei vastaa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimuksia, koska mahdollisuus määrätä teosta rangaistukseksi rikesakko ei käy ilmi suoraan laista, vaan vasta asetuksesta (PeVL 20/2002 vp s. 7–8).

Kantelija viittaa tältä osin myös perustuslakivaliokunnan rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevaan lausumaan PeVL 31/2002 vp s. 2, jonka mukaan

”Lakiehdotuksen 3 luvun 1 § sisältää perustuslain 8 §:n tavoin vaatimuksen rikoksesta seuraavien rangaistusten määrittelemisestä laissa (ks. HE 309/1993 vp, s. 50/I). Perustuslakivaliokunta on äskettäin kiinnittänyt tältä kannalta huomiota rikesakkoa koskevien rikoslain säännösten kirjoittamistapaan (PeVL 20/2002 vp, s. 7–8). Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kanssa on valiokunnan mielestä paremmin sopusoinnussa, että laista käy suoraan ilmi mahdollisuus määrätä rikesakko rangaistukseksi siinä tarkoitetuista rikkomuksista kuin että rikesakko säädetään konkreettisesti rangaistukseksi vasta asetuksella. Tätä puoltaa myös perustuslain 80 §. Voimassa olevan rikoslain 2 a luvun 9 § ei tältä osin vastaa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimuksia. Pykälää on siksi syytä tarkistaa jo tämän esityksen käsittelyn yhteydessä.”

Lakivaliokunta ei kuitenkaan puoltanut lausunnossa esitettyä (LaVM 28/2002 vp s. 6). Lakivaliokunta totesi, että

”Perustuslakivaliokunnan lausuntojen johdosta lakivaliokunta on selvittänyt asiaa ja todennut, että rikesakkolainsäädännön uudistaminen perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla on laaja hanke, joka ei ole mahdollinen ilman perusteellista lainvalmistelua. Uudistusta ei siten voida toteuttaa vireillä olevien hankkeiden yhteydessä, vaan se on tehtävä erikseen valmisteltavan hallituksen esityksen pohjalta.

Aikaisempien kannanottojensa mukaisesti valiokunta katsoo, että perustuslakivaliokunnan lausuntojen johdosta on ryhdyttävä toimenpiteisiin rikesakkolainsäädännön uudistamiseksi. Valiokunta ehdottaa asiaa koskevan lausuman hyväksymistä.”

Kantelija totesi, että tieliikennelain 103 §:ssä mainitaan vain sakko-niminen rangaistus. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen (perustuslain 8 § ja rikoslain 3 luvun 1 §) mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi, ja niin rangaistuksen kuin muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin. Nyt kuitenkin rikesakko säädetään konkreettisesti rangaistavaksi vasta asetuksella (valtioneuvoston asetus rikesakkorikkomuksista (1081/2015), joka 1.9.2015 lukien korvasi rikesakkorikkomuksista annetun asetuksen 610/1999).

Kantelija arvosteli sitä, että kärjäoikeus katsoi hänen toimineen auton kuljettajana, koska kärjäoikeus piti epäuskottavana kantelijan ilmoitusta siitä, että hän ei muista, kenelle hän oli lainannut autoansa, ja hän ei tunnistanut kuljettajaa automaattisen liikennevalvontakameran kuvasta. Kantelija piti tätä todistustaakan kääntämisenä ja syyttömyysolettaman vastaisena.

Vielä kantelija arvosteli sitä, ettei asiassa esitetty kantelijan oikeudessa esittämästä vaatimuksesta huolimatta valvontalaitteiston niin sanottua kalibrointitodistusta sen osoittamiseksi, että nopeusmittaus on ollut luotettava.

Kantelija piti kärjäoikeuden tuomiota sekavana, koska tuomiolauselmassa puhutaan rikesakosta, mutta hänet määrättiin suorittamaan sakko, jossa uhataan vankeudella, mikäli sakkoa ei makseta. Rikoslain 2 a luvun 8 §:n mukaan maksamatonta rikesakkoa ei saa muuntaa vankeudeksi. Kantelijan mielestä jää epäselväksi, onko hänet tuomittu sakkoon vai rikesakkoon.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin oikeusministeriön 14.12.2015 lausunto. Sen liitteenä olivat Pohjois-Savon kärjäoikeuden 13.11.2015 selvitys ja Oikeusrekisterikeskuksen 4.12.2015 lausunto. Kantelija antoi niiden johdosta 11.1.2016 vastineen.

3 RATKAISU

3.1 Muutoksenhakukielto kärjäoikeuden päätöksestä

Oikeusohjeista

Rikesakkomenettelystä annetun lain (66/1983) 17 §:n 2 momentin mukaan alioikeuden rikesakkoasiassa antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakekeinoin.

Perustuslakivaliokunta on käsitellessään rikesakkolakiehdotusta (PeVL 1/1982 vp) todennut, että henkilöllä, jolle määrätään rangaistus summaarisessa menettelyssä, on aina oltava mahdollisuus saattaa asia riippumattoman tuomioistuimen käsiteltäväksi. Rikesakkolaki säädettiin aikanaan perustuslainsäätämisyjärjestyksessä, koska lakiehdotusta ei muutettu valiokunnan edellyttämällä tavalla niin, että alioikeuden rikesakkoasiassa antamaan

päätökseen olisi saanut hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin. Toisena keskeisenä syynä sille, että laki säädettiin niin sanottuna pysyvänä poikkeuslakina, on se, että menettely merkitsee rikosoikeudellisen tuomiovallan siirtoa toimeenpanovallan piiriin (ks. HE 94/2009 vp s. 69).

Rikesakkolain ja rangaistusmääräyslain toimivaltuuksia on sittemmin myönnetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä poliisin lisäksi rajavartiolaitokselle, tullille ja erävalvojille (ks. PeVL 7/2010 vp s. 3).

Eduskunta on sittemmin hyväksynyt uuden lain sakon ja rikesakon määräämisestä (754/2010). Laki ei kuitenkaan ole vielä voimassa, vaan se tulee voimaan erikseen annettavalla lailla säädettävänä ajankohtana. Voimaan tullessaan laki sakon ja rikesakon määräämisestä korvaa rikesakkomenettelyä vuonna 1983 annetun lain.

Uusi laki sakon ja rikesakon määräämisestä on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Kuten voimassaolevassa laissa, myöskään siinä ei ole säädetty mahdollisuudesta säännönmukaiseen muutoksenhakuun kärjäoikeuden ratkaisusta. Tältä osin perustuslakivaliokunta mainitsi muun muassa seuraavaa:

”Sakkomääräykseen, muuhun kuin ajoneuvoa pysäyttämättä havaitusta liikennერიkkomuksesta määrättyyn rikesakkomääräykseen ja rangaistusmääräykseen voidaan hakea muutosta valittamalla kärjäoikeuteen. ... Lisäksi käytettävissä on ylimääräinen muutoksenhaku... Valiokunta katsoo, että lakiehdotukset merkitsevät parannusta nykyiseen, monelta osin epätydyttävään tilaan. Ehdotukset vastaavat pitkälti valiokunnan rikesakkolaista antamassaan lausunnossa esittämiä käsityksiä, eivätkä ehdotukset ole valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisia.” (PeVL 7/2010 vp s. 4).

Oikeuskirjallisuudessa (Rautio, Jaakko teoksessa *Prosessioikeus. Oikeuden perusteokset*, 2012, s. 1368) oikeusturvasta on todettu muun muassa, että ”oikeusturvakeinoksi voidaan lukea myös se, että poliisipäällikkö tai muu esimies valvoo rikesakkomääräyksiä. Jos rikesakkomääräys on aiheeton, hän poistaa rikesakkomääräyksen. Oikeusturvatakeet voidaan katsoa riittäviksi, sillä rikesakkomenettelyssä ei voida tuomita muuta rikosoikeudellista seuraamusta kuin rikesakko, jota ei voida muuntaa vankeudeksi, vaikka sen maksaminen laiminlyötäisiin.”

Oikeusministeriön lausunto ja selvitys

Muutoksenhaun osalta oikeusministeriö lausui, että tässä tapauksessa kantelija saattoi saamansa rikesakkomääräyksen kärjäoikeuden tutkittavaksi. Kärjäoikeus pysytti rikesakon. Rikesakkoasian tutkimisessa kärjäoikeudessa on oikeusministeriön mukaan käsitteellisesti kyse muutoksenhausta.

Oikeusministeriö totesi, että asiallisesti poliisin antama rikesakkomääräys vastaa tuomioistuimen tuomiota rikosasiassa. Rikesakkomenettelystä annetun lain 18 §:n mukaan rikesakkomääräyksen täytäntöönpanosta on voimassa, mitä lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanosta ja sakkojen perimisestä säädetään. Rikesakon täytäntöönpanossa ei kuitenkaan sovelleta muuntorangaistusta koskevia säännöksiä.

KP-sopimusta valvova komitea on oikeusministeriön mukaan katsonut, että KP-sopimuksen 14(5) artiklassa ei edellytetä muutoksenhakuoikeutta lievien rikosten osalta. Tapauksessa

Salgar de Montejo v. Kolumbia (64/1979) vuoden pituinen vankeustuomio riitti ankaruudeltaan artiklakohdan soveltumiseksi. Oikeusministeriö huomautti, että eri rangaistuslajeista rikesakko on kaikkein lievin. Oikeusministeriö katsoi, että muutoksenhakukielto käräjäoikeuden ratkaisusta ei ole vastoin KP-sopimuksen 14(5) artiklaa.

Vastine

Kantelija katsoo vastineessaan muun muassa, että viitattu Salgar de Montejo -tapaus ja sitä koskeva viitattu oikeuskirjallisuus vuodelta 2005 koskevat molemmat ajankohtaa ennen uusinta 14 artiklan soveltamisohjetta vuodelta 2007 (General Comment no. 32, CCPR/C/GC/32, 23.8.2007). Yleiskommentti korvasi sitä edeltäneen yleiskommentin vuodelta 1984.

Arviointi

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään pitänyt lähtökohtana, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdassa oleva vaatimus julkisesta oikeudenkäynnistä käsittää oikeuden suulliseen käsittelyyn ainakin yhdessä asteessa ja että poikkeaminen säännöstä on mahdollista vain erityisestä syystä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 2 artikla turvaa rikoksesta tuomitun oikeuden muutoksenhakuun. Mainitun artiklan toisen kappaleen mukaan muutoksenhakuoikeuteen voidaan tehdä poikkeuksia lain määrittämien vähäisten rikosten kohdalla.

Tieliikennettä koskeneessa Öztürk v. Saksa -tuomiossa (21.4.1984) EIT piti tuomiovallan käytön siirtämistä hallintoviranomaisille vähäisten rikosten kohdalla hyväksyttävänä, kunhan tällaisesta päätöksenteosta on muutoksenhakuoikeus oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytykset täyttävälle taholle: "Conferring the prosecution and punishment of minor offences on administrative authorities is not inconsistent with the Convention provided that the person concerned is enabled to take any decision thus made against him before a tribunal that does offer the guarantees of Article 6 (art. 6)." (tuomion kohta 56).

Tiedossani ei ole, että muutoksenhakujärjestelyjen automaattisen tieliikennevalvonnan mukaisissa asioissa olisi kansainvälisten ihmisoikeuksien valvontaelinten oikeuskäytännössä katsottu loukkaavan ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia. Perustuslakivaliokunta on vuonna 2010 hyväksynyt järjestelmän myös muutoksenhakuoikeuden osalta.

Eduskunnan oikeusasiamies ei hänelle kuuluvan laillisuusvalvonnan puitteissa voi puuttua eduskunnan lainsäädäntötoimintaan.

Asiassa on esitetty erilaisia käsityksiä YK:n KP-sopimuksen tulkinnasta. Tältä osin totean, että kantelijalla on – tai olisi ainakin ollut määräajassa oman tuomionsa antamisen jälkeen – mahdollisuus tehdä asiassa valitus KP-komiteaan, joka on auktoritatiivinen taho sopimuksen tulkinnassa. Eduskunnan oikeusasiamiehen keskeisenä tehtävänä on valvoa perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Katson, että asiassa ei ole tullut ilmi sellaisia oikeudellisia perusteita, jotka edellyttäisivät KP-sopimuksen 14 artiklan syvempää oikeudellista analyysiä tämän yksittäisen kantelun käsittelyn puitteissa. Kirjoituksen tämä osa ei johda puoleltani enempään.

3.2

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Tieliikennelain 103 §:n mukaan joka tahallaan tai huolimattomuudesta muuten kuin 98–102 tai 105 a §:ssä mainitulla tavalla rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä, on tuomittava liikenne rikkomuksesta sakkoon.

Valtioneuvoston rikesakkorikkomuksista antaman asetuksen (1081/2015) 1 §:n mukaan tässä asetuksessa tarkoitettu rikkomuksesta voidaan määrätä seuraamukseksi rikesakko, jollei rikoslain (39/1889) 2 a luvun 10 §:n 2 momentista muuta johdu (jonka mukaan rikesakkoa ei saa määrätä tietyissä rikkomuksen aiheuttaman vaaran tai haitan tilanteissa, tekijän piittaamattomuuden lain kielloista tai käskyistä johdosta tai kun on ilmeistä, että asianomistaja tulee esittämään vaatimuksia). Asetuksen 8 §:ssä säädetään rikesakon suuruudesta nopeusrajoituksen rikkomisesta moottorikäyttöisellä ajoneuvolla.

Eduskunta on hyväksynyt lain tieliikennelain 103 §:n muuttamisesta (767/2010). Sillä tieliikennelain 103 §:ään lisättiin uusi 2 momentti. Laki tulee voimaan lailla erikseen säädettävänä ajankohtana. Uusi momentti huomioi rikesakon rangaistuksena lakitasolla: ”Rikesakosta eräiden liikenne rikkomusten ainoana rangaistuksena säädetään rikesakkorikkomuksista annetussa laissa (756/2010).” (SK: 767/2010, HE:2009/94)

Perustuslakivaliokunta on aivan äskettäin ottanut kantaa rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen rikesakkojen osalta. Perustuslakivaliokunta lausui hallituksen esityksestä HE 1/2016 vp laeiksi rikoslain 2 a ja 9 luvun muuttamisesta sekä pysäköinninvalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta seuraavaa (PeVL 9/2016 vp s. 3):

”Perustuslain 8 §:ään sisältyvään rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen kuuluu vaatimus rikoksesta seuraavien rangaistusten määrittelemisestä laissa (ks. HE 309/1993 vp, s. 50/I sekä PeVL 30/2010 vp, s. 4, PeVL 21/2005 vp, s. 5 ja PeVL 34/2004 vp, s. 2/I). Perustuslain 80 §:n mukaan lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan.

Nykyisen päivä- ja rikesakkojärjestelmän perusteet säädettiin vuonna 1998 (ks. HE 74/1998 vp) perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 30/1998 vp). Perustuslakivaliokunta katsoi tuolloin, että rikesakkoja koskenut asetuksenantovaltuus ei ollut valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallinen, koska se ei koskenut rangaistavuuden sääntelemistä (s. 3/II). Valiokunta ei arvioinnissa nimenomaisesti käsitellyt päiväsakon rahamäärää koskevaa asetuksenantovaltuutta, eikä asia ole sen jälkeenkään ollut perustuslakivaliokunnan käsittelyssä. Valiokunta on sittemmin kiinnittänyt huomiota rikesakkoa koskevien rikoslain säännösten kirjoittamistapaan ja todennut, että rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kanssa on paremmin sopusoinnussa, että laista käy suoraan ilmi mahdollisuus määrätä rikesakko rangaistukseksi siinä tarkoitetuista rikkomuksista kuin että rikesakko säädetään konkreettisesti rangaistukseksi vasta asetuksella. Myös perustuslain 80 §:n on todettu puoltavan tätä (ks. PeVL 7/2010 vp, s. 4/II, PeVL 31/2002 vp, s. 2/II ja PeVL 20/2002 vp, s. 7–8).

Sakkojen määräämiseen liittyvä menettelylaki laki sakon ja rikesakon määräämisestä säädettiin vuonna 2010, kuten myös laki rikesakkorikkomuksista,

jossa säädetään lain tasolla eri rikkomuksista määrättävän rikesakon suuruus. Lait tulevat kuitenkin voimaan vasta myöhemmin säädettävänä ajankohtana, mikä saadun tiedon mukaan on syksy 2016. Vasta tuolloin siis toteutuu perustuslakivaliokunnan (PeVL 7/2010 vp, s. 4/II) parempana pitämä rikesakkorikosten määrittely lain tasolla.”

Totean, että tieliikennelainsäädännön kokonaisuudistus on käynnistetty vuoden 2013 syksyllä (LVM053:00/2013). Hankkeen yhtenä tavoitteena on arvioida säännösten asianmukaisuutta suhteessa perustuslakiin ja arvioida säädöstason oikeellisuutta. Vireillä on myös oikeusministeriön käynnistämä tutkimushanke hallintosanktioiden yleisistä opeista.

Tieliikenteessä määrätään vuosittain yli 400 000 seuraamusta, mikä on noin puolet kaikista Suomessa määrätystä rangaistuksista. Poliisin liikenneturvallisuuskeskuksen arvion mukaan tästä määrästä lähes 90 prosenttia on liikenne rikkomuksia, ja miltei kaikissa on kyse ylinopeudella ajamisesta.¹

Nyt puheena oleva kysymys siitä, että mahdollisuus määrätä rikesakko rangaistukseksi rikoksesta tulisi ilmetä laista asetustason sijasta, on siis ollut nimenomaisesti perustuslakivaliokunnan käsiteltävänä. Perustuslakivaliokunta on todennut vallitsevan oikeustilan epätyytyttäväksi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta. Perustuslakivaliokunta ei ole kuitenkaan esittänyt asiasta säätämisyjärjestystasoisia huomiota. Se ei ole toisin sanottuna pitänyt epäkohtaa niin merkittävänä, että kyse olisi suorasta perustuslainvastaisuudesta, josta voitaisiin säätää vain poikkeuslailla. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on ylin perustuslakia tulkitseva taho Suomessa.

Kuten todettu, epätyytyttävän asiantilan korjaava lainsäädäntö on jo hyväksytty (rikesakkorikkomuksista annettu laki, joka korvaa asetustasoisien sääntelyn). Uusi lainsäädäntö ei ole kuitenkaan vielä voimassa.

Käsitykseni mukaan lain voimaantulo on viivästynyt keskeisesti siksi, että tarvittavat tietojärjestelmät toistaiseksi puuttuvat (ks. niin sanotun Vitja-hankkeen viivästymisestä apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujan 13.3.2015 päätös dnro [4765/2/13](#)).

Katson, että laillisuusvalvojana käytettävissäni olevin keinoin asiassa ei ole sellaista, joka edellyttäisi minulta enempiä toimenpiteitä. Totean, että mainitun VITJA-hankkeen viivytyksetön eteneminen on ensiarvoisen tärkeätä – yleisemminkin mutta myös – nyt käsillä olevan epäkohdan kuntoon saamiseksi.

3.3

Tieto maksamattoman sakon muuntamisesta vankeudeksi

Oikeusministeriön lausunto ja selvitys

Oikeusministeriön lausunnon mukaan Oikeusrekisterikeskus on selvittänyt yleisten tuomioistuinten rikostuomiosovelluksen (RITU) tilisiirtotulosteita ja todennut, että järjestelmä antaa rikesakkoasiassa virheellistä tietoa sisältävän tilisiirtokortin. Tilisiirrolle tulostuu virheellisesti sana ”sakko” ja uhka sakon muuntamisesta vankeudeksi.

¹ Ks. Kiiski, Kimmo – Koillinen, Mikael: Tieliikennevirhemaksu vähäisten tieliikenteen rikkomusten sanktiona. Teoksessa Keinänen, Anssi – Kukkonen, Reima – Kilpeläinen, Mia (toim.): Oikeustieteiden moniottelija – Matti Tolvanen 60 vuotta, 2015, s. 83.

Järjestelmästä puuttuu erikseen rikesakolle annettava tilisiirtokortti. Samaa tulostetta käytetään sekä päiväsakoin sakkorangaistukseen tuomituille että rikesakon saaneille annettavassa tilisiirtokortissa. Käräjäoikeudessa ei ole mahdollista muokata järjestelmän tuottamaa tekstiä.

Lausunnon mukaan järjestelmässä on ollut virhe sen käyttöönotosta alkaen eli vuodesta 2013 asti. Käräjäoikeuksissa käsitellään harvoin rikesakkoasioita. Tiedossa ei ole, onko järjestelmää rakennettaessa rikesakon maksamista varten tulostettava tilisiirto jätetty pois erehdyksessä vai tarkoituksella kustannussyistä.

Lausunnon mukaan rikesakon täytäntöönpanon kannalta tilisiirtokortin antaminen ei olisi tarpeellista silloin, kun käräjäoikeus tuomitsee rikesakon maksettavaksi poliisin alkuperäisen rikesakkomääräyksen mukaisesti. Tämä johtuu siitä, että sakotettu on jo saanut tilisiirtokortin poliisilta ja perintäasian viitetiedot ovat tulleet Oikeusrekisterikeskuksen perintäjärjestelmään. Rikesakkomenettelystä annetun lain 9 §:n mukaan rikesakko on maksettava kahden viikon kuluessa rikesakkomääräyksen tiedoksisaamisesta. Käytännössä sakotettu on kuitenkin voinut jättää rikesakon maksamatta. Tällöin uuden tilisiirron antaminen käräjäoikeuskäsittelyn jälkeen voi olla perusteltua.

Oikeusministeriö totesi, että sakon tilisiirtokortin tekstiosaa tullaan korjaamaan rikostuomiosovelluksen kehittämistehtävänä siten, että uhka sakon muuntamisesta vankeudeksi poistetaan kokonaan.

Arviointi

Totean, että tuomioistuimesta annettava tilisiirtokortin sisältö on yksiselitteisen virheellinen. Siinä puhutaan sakosta, vaikka kyse on rikesakosta. Vielä merkittävämpi virhe on siinä, että tekstissä ilmoitetaan, että maksamaton sakko ”muunnetaan tuomioistuimessa vankeudeksi”, vaikka rikoslain 2 a luvun 8 §:ssä on nimenomainen kielto muuntaa rikesakkoa vankeudeksi.

Pidän asiantilaa vakavana virheenä. Tällaista virhettä ei voi perustella teknisillä eikä varsinkaan taloudellisilla syillä.

Tuomioistuimet toimivat oikeusministeriön tuottamien teknisten järjestelmien puitteissa. RITU-järjestelmän ominaisuuksista johtuen tuomioistuimilla ei itsellään ole ollut käytännössä mahdollisuutta välttää lainvastaisen tiedon sisältävien tilisiirtolomakkeiden tuottamista. Asiassa ei näin ollen ole perusteita arvostella kantelijan rikesakon vastustamista käsitellyttä ja ratkaisun antanutta Pohjois-Savon käräjäoikeutta.

Oikeusministeriö on ilmoittanut korjaavansa asiantilan. Pidän tätä välttämättömänä ja kiireellisenä tehtävänä. Tuleva korjaus ei kuitenkaan vaikuta jo tapahtuneisiin aikaisempiin vastaaviin virheisiin.

Mielestäni virhe on periaatteellisesti olennainen, koska kyse on tuomioistuimen antamasta lopullisesta ratkaisusta. Tämänkaltainen systemaattinen virhe on omiaan heikentämään tuomioistuinten toiminnasta välittyvää kuvaa. Virhettä ei riitä oikaisemaan se, että muuntorangaistukseen tosiasiallinen tuomitseminen ei voisi tulla käytännössä kyseeseen, eikä se, että rikesakon saanut on jo aikaisemmassa vaiheessa saanut oikean informaation sisältäneen tilisiirtokortin poliisilta.

Kiinnitän oikeusministeriön huomiota siihen, että tuomioistuinten tietojärjestelmissä ei saa esiintyä puheena olevan kaltaisia yksilön oikeusturvan kannalta karkeita virheitä. Tällaiset ongelmat tulisi havaita ja estää ennalta lainsäädäntömuutosten ja järjestelmähankkeiden yhteydessä. Mikäli tässä ei onnistuta, tulee järjestelmän ongelmat viivytyksettä korjata. Tällaisten virheiden esiintymistä tai niiden korjaamisen viipymistä ei voi perustella teknisillä seikoilla.

Todettakoon, että olen kiinnittänyt jossain määrin vastaavaan seikkaan oikeusministeriön huomiota jo 25.9.2007 antamassani päätöksessä (dnro [4313/2/06](#)). Tuolloin kyse oli siitä, että poissaolo oikeudesta vastaajana merkittiin tuomiolauselmaan syyksi luettujen rikosten ryhmään, vaikka lainmuutoksen myötä poissaoloa oikeudesta vastaajana ei enää pidetty laissa rangaistavaksi säädettyä tekona.

3.4

Kantelu muilta osin

Kantelija arvostelee kärjäoikeuden tuomiota myös siitä, että hänen mukaansa kärjäoikeus on kääntänyt todistustaakan hänelle ja loukannut syyttömyysolettamaa. Kantelija arvostelee kärjäoikeutta myös siitä, että se ei edellyttänyt kantelijan vastaajana vaatimaa niin sanottua kalibrintodistusta.

Vastineessaan kantelija vetoaa muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2012:27. Tuomion kohdan 13 mukaan

”Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan syyttäjän on näytettävä toteen ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa nojautuu. Syyttäjän todistustaakasta huolimatta voi kuitenkin syntyä tilanteita, jolloin rikosasian vastaajaltakin voidaan edellyttää, että hän puolestaan selvittää niitä seikkoja, joihin hän on puolustukseksi vedonnut. Syytteen tueksi esitetty näyttö vaikuttaa osaltaan siihen, millaista selvitystä vastaajalta voidaan edellyttää kiistämisperusteistaan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut muun muassa ratkaisussaan Telfner v. Itävalta 20.3.2001, että kansalliset tuomioistuimet olivat syyttömyysolettaman vastaisesti kääntäneet todistustaakan syyttäjältä syytetyille vaatiessaan syytetyiltä selitystä, vaikka tätä vastaan ei ollut esitetty vakuuttavaa näyttöä. Ratkaisussa kansalliset tuomioistuimet olivat tuominneet liikennevahingon aiheuttamisesta rangaistukseen henkilön, joka oli pääasiallisesti käyttänyt sanotussa vahinkotapahtumassa osallisena ollutta ajoneuvoa ja joka ei ollut perustellut syytteen kiistämistään. Ihmisoikeustuomioistuin on esittänyt samanlaisen kannanoton myös ratkaisussa Krumpholz v. Itävalta 18.3.2010, jossa auton rekisteröity haltija oli kiistänyt liikennerikosta koskeneen syytteen ja väittänyt, että hän oli teon hetkellä ollut ulkomailla ja että useat henkilöt käyttivät kyseistä autoa”.

Totean, että Pohjois-Savon kärjäoikeus on 27.2.2015 antamassaan kahdeksansivuisessa tuomiossaan - - - ottanut perustellen kantaa kantelijan väitteisiin. Kärjäoikeus on muun muassa todennut kantelijan kiistäneen auton ajamisen ja sen, että valvontakameran kuva esittäisi häntä. Kantelijan mukaan hän oli lainannut autoaan jollekulle, mutta ei muistanut kenelle, eikä pystynyt nimeämään kuvan henkilöä. Kärjäoikeus totesi istunnossa tekemiensä näköhavaintojen perusteella, että valokuvassa autoa ajava henkilö muistuttaa hyvin paljon kantelijaa. Kärjäoikeuden mukaan kantelijan ilmoitus siitä, ettei hän muista, kenelle hän oli

autoa lainannut ja ettei hän tunnista kuvan henkilöä, vaikutti ”hyvin epäuskottavalta”. Käräjäoikeus katsoi valokuvan perusteella näytetyksi, että kantelija oli toiminut auton kuljettajana.

Kantelija on viitannut EIT:n Telfner v. Itävalta -tuomioon, jossa todettiin syyttömyysolettaman loukkaus sillä perusteella, että todistustaakka (auton ajamisesta) oli tosiasiallisesti käännetty rikosasian vastaajalle. Tältä osin totean, että kantelijan tapaus eroaa Telfner-tuomion olosuhteista hyvin merkittävässä suhteessa, koska nyt, toisin kuin Telfner-tapauksessa, käsillä on ollut suoraa näyttöä (valokuva auton ajajasta).

Oikeusasiamies ei toimi lakiin perustuvan muutoksenhakujärjestelmän vaihtoehtona tai sitä täydentävänä muutoksenhakekeinona. Suomen perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa Suomessa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Oikeusasiamiehen puolestaan tulee perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan valvoa, että muun muassa tuomioistuimet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, miten tuomioistuin on käyttänyt sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa, jollei tuota harkintavaltaa ole ylitetty tai käytetty väärin. Oikeusasiamies ei voi muuttaa tai kumota tuomioistuinten ratkaisuja, määrätä niitä muutettavaksi tai määrätä asiaa uuteen oikeuskäsittelyyn.

Riippumattomien tuomioistuinten ja ylimmän laillisuusvalvojan toimivallanjako huomioon ottaen oikeusasiamies ei voi uudelleen ryhtyä käsittelemään asiaa, jonka tuomioistuin on sille kuuluvan toimivallan nojalla ratkaissut.

Lopputuloksena totean, että minulla ei ole aihetta epäillä oikeusasiamiehen toimenpiteitä edellyttävää käräjäoikeuden virheellistä tai lainvastaista menettelyä.

3.5

Kantelun tekemisestä aiheutuneiden kulujen korvaaminen

Kantelija on vaatinut kantelun tekemisestä aiheutuneiden kulujen korvaamista. Totean, että kantelun tekeminen on maksutonta. Oikeusasiamies ei suorita kulukorvauksia oikeusasiamiehelle kannelleille, eikä ole toimivaltainen määräämään muitakaan viranomaisia suorittamaan vahingonkorvauksia tai kulukorvauksia.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan oikeusministeriölle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.3 selostetusta lainvastaaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän ministeriölle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Pyydän oikeusministeriötä ilmoittamaan minulle 31.10.2016 mennessä, mihin toimenpiteisiin viitatus epäkohdan korjaamiseksi on ryhdytty.